

Devletin Uzağında, Dayanışmanın Eşiğinde:

İstanbul'da Kadınların Yoksullaşma Deneyimleri

Araştırma Raporu

Yönetici Özeti ve Politika Önerileri

Aralık, 2025

Devletin Uzağında, Dayanışmanın Eşiğinde: İstanbul'da Kadınların Yoksullaşma Deneyimleri Araştırma Raporu, Kadının İnsan Hakları Derneği tarafından Dissensus Araştırma'ya yaptırılmıştır. Elinizdeki kitapçık bu raporun özetini ve Kadının İnsan Hakları Derneği'nin rapordan hareketle bu alandaki politika önerilerini içermektedir.

Dissensus
research

Devletin Uzağında Dayanışmanın Eşiğinde: İstanbul'da Kadınların Yoksullaşma Deneyimleri Araştırma Raporu

Yönetici Özeti ve Politika Önerileri

2025 Aralık ayında yayımladığımız “Devletin Uzağında Dayanışmanın Eşiğinde: İstanbul'da Kadınların Yoksullaşma Deneyimleri” isimli araştırma raporumuzda, İstanbul'da yaşayan kadınların yoksulluk deneyimlerini, yoksullaşmaya bağlı olarak şekillenen gündelik yaşam pratiklerini, kadınların istihdam, barınma, bakım yükü, sağlık ve eğitime erişim, şiddetten uzaklaşma ve adalete erişim başta olmak üzere temel haklara erişimde yaşadıkları deneyimleri, yoksulluk ve yoksulluğun yarattığı duygusal tahribatla baş etme yollarını, kadınların arzularını ve ihtiyaç duydukları kamusal hizmet ve politikaları anlamayı, aktarmayı ve görünür kılmayı hedefledik. İstanbul'da yaşayan 40 kadınla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin yanı sıra kadın yoksulluğu üzerine çalışan uzmanlar, farklı kimlik gruplarından kadınlarla çeşitli konularda çalışan uzmanlar ve İstanbul'un bir mahallesinde yaşayan kadınlarla üç ayrı odak grup çalışması gerçekleştirdiğimiz araştırmanın yönetici özeti ve araştırma bulgularından yola çıkarak hazırladığımız politika önerilerini bilgilerinize sunuyoruz.

- Araştırma bulguları her sınıftan tüm kadınların yoksullaşmayı erkeklere oranla daha derinden ve tüm yaşam biçimlerini sarsacak şekilde yaşadıklarını göstermektedir. Ancak istihdama, barınmaya, sağlığa, eğitime ve adalete erişimde kadınlar sınıf, eğitim, cinsel yönelim, yaş, etnik kimlik ve göçmenlik durumu gibi değişkenlere göre farklı deneyimler yaşamaktadırlar.
- Kadınların deneyimleri, kadın yoksulluğunun Türkiye'de çok katmanlı, derinleşmiş ve yapısal bir sorun olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Bulgular bize kadınların yoksulluğunun gelir eksikliğinden daha fazlası olduğunu; toplumsal cinsiyet eşitsizliği başta olmak üzere güvencesiz istihdam, barınma krizi, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimdeki eşitsizlikler ve sosyal dışlanma gibi yapısal faktörlerle iç içe geçtiğini göstermektedir.
- Patriyarka kadınları eğitim durumu ya da mesleği ne olursa olsun öncelikle eş ve anne olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle kadınlar işyerlerinde, eğitimde, sokakta ve hanede emek sömürsüne uğramakta ve insan onuruna yaraşır bir hayat sürememektedir. Araştırma kadınların gelir getirici bir işte çalışmanın kendilerini kamusal alanda var etmenin ve kendine güvenmenin bir yolu olarak gördüğünü göstermektedir. Bununla birlikte, istihdam alanında kadınların yaşadığı sömürü, düşük ücret, taciz, güvencesizlik ve kayıt dışılık kadınların ekonomik bağımsızlığının önündeki yapısal engeller olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Kadınlar boşanma, taşınma ya da işyerindeki baskı gibi herhangi bir nedenden dolayı işten ayrılmak zorunda kaldığında eğitimleri ne olursa olsun yeniden iş bulmakta zorlanmaktadır. Bu nedenle kadınlar işlerini kaybetmemek için ağır çalışma koşullarını kabul etmek zorunda kalmaktadır. Bazı kadınlar işyerinde tacizle karşılaşmalarına rağmen devam etmek zorunda olduklarını anlatmaktadır.

- Kadınlar sosyal güvenceden yoksun biçimde temizlik, çocuk bakımı, yaşlı bakımı gibi enformel, güvencesiz ve "vasıfsız" addedilen işlere itilmektedir. Özellikle "vasıfsız iş" olarak nitelendirilen sektörlerde çalışan kadınlar, yoğun fiziksel emek harcamalarına ve bazen aynı anda birden fazla iş yapmalarına rağmen maddi olarak karşılığını alamamakta, ayrıca işyerlerinde psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Bu durum kadınları eğitim alma arayışına yöneltmektedir. Dolayısıyla, eğitim kadınlar için yalnızca bir meslek edinme aracı olarak değil, aynı zamanda hem kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmalarının ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan kısıtlamalara karşı toplum içinde daha fazla söz sahibi olmalarının hem de bireysel özgürleşme sürecinin önemli bir basamağı olarak değerlendirilmektedir.
- Kadınlar ücretli işte çalışsalar bile ev içi bakım yükünü taşımaya devam etmektedir. Çocuk, yaşlı ve engelli bakımının kamusal bir hizmet olarak sunulmaması, kadınların işgücüne katılımını engellemekte ve zaman yoksulluğunu artırarak kadınları görünmez bir emek döngüsüne hapsedmektedir. Bakım emeği yükünden dolayı kadınlar istikrarlı ve güvenceli işlere girememekte ya da girdiklerinde sürdürememektedir. Bu durum kadınları giderek daha fazla güvencesiz ve düşük ücretli işlere iterken, kadın yoksulluğunu derinleştirmektedir. Tüm bu koşullar kadınları hem ekonomik hem de zamansal açıdan kuşatan bir yoksulluk döngüsüne sürüklemektedir.
- Raporun ortaya koyduğu temel tespitlerden biri, İstanbul'da tüm gelir gruplarından kadınların bir "barınma krizi" yaşadığıdır. Barınma krizi özellikle dar gelirli kadınlar için insan onuruna yaraşmayan koşullarda yaşama mücadelesine dönüşürken, kadınlar İstanbul'daki barınma krizi nedeniyle semt değiştirmek, başka şehre taşınmak, aile evine dönmek ya da şiddet gördüğü ev ortamlarından ayrılamamak gibi seçeneklerle karşı karşıya kalmaktadır. Barınma krizi, kadınlar için ciddi bir psikolojik tahribat yaratmakta, kadınların gündelik yaşama devam etme motivasyonlarını kaybetmelerine ve geleceğe dair belirsizlik ve umutsuzluk içinde yaşamalarına neden olmaktadır.
- Derinleşen yoksulluk kadınların en temel haklardan biri olan ücretsiz, kaliteli ve güvenli sağlık hizmetlerine erişimini de ciddi anlamda engellemektedir. Devlet hastanelerindeki yoğunluk ve özel hastanelerin yüksek ücretleri nedeniyle kadınlar ihtiyaç duyduklarında bir doktora görünememekte, tedavilerini ertelemek, zaman zaman merdivenaltı ya da alternatif yöntemlere yönelmek ve bu nedenle sağlıklarını ihmal etmek zorunda kalmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişememek, yoksullaşmanın yarattığı depresyon, kaygı, stres ve korku gibi duygusal tahribat ile birleşince kadınlar için hem fiziki hem psikolojik sağlık sorunlarına neden olmakta, kadınları kısır bir döngünün içine sokmaktadır. Güvenli, ücretsiz ve erişilebilir kürtaj hizmeti yasada bir hak olarak tanımlı olmasına rağmen devlet hastanelerinde fiilen sunulmadığı için sadece özel hastanelerin sunduğu bir hizmet haline gelmekte, bu durum kürtajı özellikle yoksul kadınlar için erişilemez hale getirmektedir.

- Yoksullaşmanın getirdiği ağır tahribata “annelik” sıfatının yarattığı yük eklenince, kadınların çoğu gelirlerini öncelikle çocuklarının ve diğer aile fertlerinin ihtiyaçları için harcamakta, kendi sağlık, eğitim ve kişisel gelişim harcamalarını ertelemek ve ihtiyaçlarından çoğu zaman feragat etmek zorunda kalmakta veya bunu, toplumun oluşturduğu “fedakar anne” imgesiyle normalleştirmektedir. Özellikle çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılarlarken yaşadıkları zorluklar, kadınları fiziki, duygusal ve psikolojik açıdan yıpratmakta, kadınların benimsemek zorunda kaldıkları geçinme yöntemleri yoksullaşmanın yapısal şiddetini yoğunlaştırabilmektedir.
- Yoksullaşmanın derinleştiği koşullarda geçim mücadelesi, kadınlarda kaygı, stres, korku ve geleceğe dair umutsuzluk gibi duygulara yol açarak onları manevi ve psikolojik açıdan da zorlamaktadır. Hane içindeki geçim ve bakım yükünü tek başlarına üstlenen kadınlar yoksulluk nedeniyle sosyal hayattan çekilmekte, kendine vakit ayıramamakta, gittikçe yalnızlaşmaktadır.
- Öte yandan yoksulluk kadınların şiddetten uzaklaşabilmelerinin önündeki en büyük engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar, şiddetten korunmak için koruyucu önleyici destek mekanizmaları başta olmak üzere ekonomik, sosyal ve hukuki kamusal destek mekanizmalarının yokluğu veya yetersizliği, işgücü piyasasında insana yaraşır iş bulamama, iş bulabilse dahi güvencesizliğe mecbur bırakılma, barınma krizi ve artan yoksulluk karşısında duydukları belirsizlik nedeniyle şiddet ortamlarından ayrılamamakta, kendilerine ait bağımsız bir hayat kuramamakta, ya da boşanma sonrasında yeniden aile evine dönmek zorunda kalmaktadır. Bu dönüşler bazen dayanışma ve güçlenme pratiği olarak gerçekleşse de aile evine dönmek her zaman kadınlara gönüllü, güvenli ya da destekleyici bir alan sunmamakta, çoğu zaman zorunluluktan kaynaklanan ve kadının özerklik duygusunu aşındıran sonuçlar doğurmaktadır.
- Hukuki süreçlerin uzun, maliyetli ve karmaşık olması, kadınların haklarını aramasını zorlaştırmakta ve adalete erişimlerini engellemektedir. Kadınlar, boşanmaya karar verseler dahi boşanma davalarının uzun sürmesi ve ücretsiz hukuki destekten faydalanamama gibi sebeplerle hukuki süreçlerde kendilerini daha da korunmasız ve güvencesiz hissetmekte, bazı durumlarda kadınlar sırf boşanmanın bir an önce gerçekleşmesi için nafaka ve tazminat gibi boşanma sonrası ekonomik güvence sağlayabilecek ekonomik haklarından feragat etmek zorunda kalmaktadır. Özellikle boşanmış anneler için nafaka ile ilgili yaşanan sorunlar, geçim koşullarını daha da zorlaştırmaktadır. Erkekler ödemekle yükümlü oldukları nafakayı ödememekte ya da çok düşük tutarlarda ödemekte, nafakaların tahsilatı boşanma sonrası dahi erkekler tarafından pazarlık, tehdit ve kontrol aracı olabilmektedir.
- Kadınlar yaşanan yoksullaşmanın sorumlularını devlet mekanizmasında, iktidarda ve yetkililerde aramaktadırlar. Sosyal devlet yaklaşımının yokluğu, yardım odaklı, geçici ve toplumu bu yardımlara bağımlı kılan politikalar araştırmaya

katılan görüşmeciler tarafından eleştirilmektedir. Görüşülen kadınların devletten yoksulluğa çare olacak çeşitli talepleri bulunmaktadır. İnsan onuruna yaraşır iş olanaklarının sağlanması, bakım hizmetlerine erişim, kira ve temel tüketim ürünlerindeki fiyat artışlarının kontrol edilmesi, istihdam süreçlerinin ve güvencesiz çalışma koşullarının denetlenmesi, asgari ücretin ekonomik koşullara uygun hale getirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken adil bir ücret politikası geliştirilmesi bu taleplerin başında gelmektedir.

- Derinleşen yoksulluk karşısında, kadınlar sadece temel ihtiyaçlarından değil, aynı zamanda istek ve arzularından da feragat ederek hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Arzuların başında eğitim ve insana yakışır biçimde istihdama katılma gelmektedir. Son yıllardaki yoksullaşmanın yarattığı sıkıntılar bağlamında ise, ev sahibi olmayı istemek, ekonomik koşulları iyileştirebilecek bir durumun hayalini kurmak veya rahat bir uyku uyumak gibi sıradan arzu ve hayaller öne çıkmaktadır. Ancak kadınların arzu ve hayallerinden tamamen vazgeçtikleri de söylenemez. Kadınlar, maddi ve manevi zorluklara katlanarak ve kendilerinden feragat ederek geçim derdinin ağırlığı altında hayatlarını sürdürmek zorunda kalsalar dahi kendilerine ve topluma dair arzularını ve hayallerini muhafaza etmektedir. Kadınların hayalleri ve talepleri, yalnızca kendi bireysel refahlarını değil, daha adil, eşitlikçi ve özgür bir toplumsal düzenin inşasını da içermektedir.

Bu raporda sunduğumuz bulgular, kadınların yaşamlarını doğrudan dönüştürecek, şiddetten uzak, eşit ve özgür bir yaşam sürmelerini destekleyecek somut sosyal politika önerilerinin aciliyetini gözler önüne seriyor. Zira araştırma bulgularının gösterdiği gibi yoksulluk, neoliberal ekonomi politikalarının piyasa merkezli yaklaşımıyla derinleşen eşitsizliklerin yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bakım emeğinin görünmezleştirilerek kadınlara yüklenmesi, sosyal devletin bakım hizmetlerinden çekilmesi ve kadınları aile içine hapseden ayrımcı politikalar eliyle üretilen yapısal bir sorun. Üstelik kadın yoksulluğu, tüm kadınlar için aynı şekilde yaşanan homojen bir deneyim değil; sınıf, etnik kimlik, göçmenlik statüsü, engellilik, yaş, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği gibi farklılaşan koşullar, yoksulluğun etkilerini derinleştirerek kadınlar arasındaki eşitsizliği yeniden üretiyor. Kadınların insan onuruna yaraşır gelir getirici bir işte çalışmaması, güvencesiz çalışma koşulları, bakım yükünün tamamen kadının üzerine bırakılması, barınma krizinin ve temel haklara erişimdeki engellerin kadınlar üzerindeki ağır etkileri ile şiddet-yoksulluk döngüsünün kadınları bağımsız bir yaşam kurmaktan alıkoyması, kadın yoksulluğunu derinleştiren başlıca faktörler olarak karşımıza çıkıyor. Tüm bu bulgular ışığında, kadın yoksulluğuyla mücadeleyi yalnızca ekonomik bir mesele olarak değil toplumsal cinsiyet eşitliğini hayata geçirmeyi, bakım ekonomisini kamusal bir sorumluluk olarak yeniden tanımlamayı ve kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi haklarına erişimini güvence altına almayı hedefleyen bütüncül bir politik sorumluluk olarak görüyoruz. Dolayısıyla kadın yoksulluğu ile mücadelenin “yardım”, bir tür merhamet, inayet ya da kısa vadeli destek yaklaşımıyla değil ancak uzun vadeli, hak temelli, kesişimsel ve feminist bir sosyal politika anlayışıyla mümkün olduğunu savunuyoruz

Bu politika önerilerini, raporda görünür hale gelen ihtiyaçlara yanıt üretmek, kadınların yaşam koşullarını iyileştirecek, toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirecek ve yoksulluğun yapısal nedenlerine müdahale edecek somut adımlar önermek amacıyla hazırladık. Amacımız hem merkezi hem yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen, sürdürülebilir ve hak temelli politikalar geliştirmesine katkı sunan ve kadınların güçlenmesini destekleyen mekanizmaların yaygınlaşmasını sağlamak.

Ayrıca, Türkiye’de kadın yoksulluğuna ilişkin veri üretiminin yetersizliği dikkate alınarak, kamu kurumlarının ve akademinin kadın yoksulluğunu coğrafi olarak daha geniş bir çerçevede inceleyen, kesişimsel boyutları görünür kılan ve politika üretimine yön veren düzenli, güncel ve kamusal araştırmalar yürütmesi, bu kapsamda özellikle feminist sivil toplumla işbirliği geliştirmesi ve feminist sivil toplumun meşru faaliyetlerini desteklemesi gerekmektedir.

1. Yoksulluğun ve yoksullaşmanın toplumsal cinsiyete bağlı biçimleri ve sonuçları olduğu gözetilmeli, yoksullukla mücadele bütüncül ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı hedefleyen kamu politikalarıyla yürütülmelidir.

- Merkezi ve yerel yönetim bütçeleri toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ilkelerine göre hazırlanmalı; kadınların ekonomik güçlenmesine ayrılan kalemler büyütülmeli ve harcamalar şeffaf biçimde izlenmelidir.
- Ekonomik politika tasarımı, bakım ekonomisinin kamusallaştırılmasını, cinsiyete duyarlı istihdam politikalarını, kadın emeğinin görünür ve değerli kılınmasını ve insani gelişmeyi ekonomik büyüme hedeflerinin merkezine yerleştiren bir perspektifle kurgulanmalıdır.
- Kadın yoksulluğunun görünür ve izlenebilir olması için kamu kurumları, akademi ve feminist sivil toplum işbirliğiyle düzenli, kesişimsel ve kamuya açık veri üretim mekanizmaları kurulmalıdır.
- Kadınların ekonomik ve sosyal güvencelerinin temel unsurlarından biri olan nafaka hakkı tartışmaya açılmamalı; nafaka düzenlemeleri kadınların yaşam hakkını, ekonomik bağımsızlığını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken biçimde korunmalı, devlet kadınların nafakaya erişmesini temin edici hukuki araçları etkin bir şekilde hayata geçirmelidir.

2. Toplumsal cinsiyet normları sebebiyle kadının görevi gibi görülen çocuk /yaşlı veya engelli bakımı yerel ve merkezi bütünlüklü politikalarla toplumsallaşmalı, bakım emeği nitelikli ve erişilebilir kamusal bir hizmet olmalı, kadınların zaman yoksulluğunu azaltacak şekilde planlanmalıdır.

- Belediyeler 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesi uyarınca "kadınlar ve çocuklar için sosyal hizmetler" kapsamında ücretsiz veya gelire göre düşük ücretli kreş açma yükümlülüklerini yerine getirmelidir.
- Vardiyalı çalışan kadınların gece çalışırken çocuklarını güvenli bırakabilecekleri alanlar yaratması için gece kreşleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Yaşlı veya engelli bakım merkezlerinin sayısı artırılmalı, tüm bu merkezlerde erişilebilir, hak temelli ve kapsayıcı bir hizmet verilmesi sağlanmalıdır.
- Belediyeler bünyesinde kadınlara özel kadın danışma merkezleri kurulmalı; bu merkezlerde sosyal destekler ve kreş hizmetine erişim de dahil olmak üzere bilgi ve hizmetler tek noktadan erişilebilir hale getirilmelidir.
- Ev içi bakım yükünün yalnızca kadınlara yüklenmemesi için merkezi düzeyde bakım emeğini daha bütüncül, sürdürülebilir ve kapsamlı ele alabilecek, stratejik ve pratik değişim yaratabilecek kamu politikaları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere ilgili tüm bakanlıklar koordineli bir şekilde bu alanda politika üretmelidir.
- Sosyal hizmetlerin kapsayıcı, hak temelli ve eşitlikçi politikalar doğrultusunda planlanması, uygulanması ve izlenmesi için kadın örgütleriyle daha yakın ve sürekli bir ilişki kurulmalıdır.

3. Barınma kadınlar için temel bir hak olarak güvence altına alınmalı, güvenli erişilebilir ve sürdürülebilir barınma politikaları geliştirilmelidir.

- Kadınlara yönelik sosyal kira destek projeleri hayata geçirilmeli, örneğin kamu mülkiyetindeki boş veya atıl konutlar kadınların önceliklendirildiği sosyal konut desteğine dönüştürülmelidir. Bu evlerden, özellikle şiddet sonrası kendine yeniden hayat kurmaya çalışan kadınlar belirli sürelerle ücretsiz yararlanabilmelidir.
- Kadınlar için taşınma destekleri verilmeli, bu destekler haneye değil doğrudan kadına yapılmalı ve özellikle maruz bırakıldığı şiddet nedeniyle taşınmak zorunda bırakılan kadınlar için ayrıca belirli sürelerle doğrudan kira desteği sağlanmalıdır.
- Yurttaşların güçlenmesini hedefleyen merkezi ve yerel sosyal hizmet ve destek uygulamalarına ek olarak yurttaş dayanışmasını teşvik edecek mekanizmalar (mahalle dayanışma fonları, dayanışma ağlarıyla işbirliği vb.) kurulmalıdır.

4. Kadınların istihdama sürdürülebilir katılımı için insan onuruna yaraşır gelir getirici iş ve güvenceli çalışma koşulları sağlanmalıdır.

- Kadın istihdamının artırılması için kamusal politikalar geliştirilmeli, emek piyasasında kadınların karşılaştığı eşitsizliğin, ayrımcılığın ve şiddetin son bulması için gerekli adımlar atılmalıdır.
- Kadınların yoğunlaştığı cinsiyetlendirilmiş sektörler (temizlik, bakım, tekstil vb.) başta olmak üzere tüm sektörlerde kadınlara adil ücret ve güvenceli iş koşulları sağlanmalıdır.
- Doğum veya bakım sonrası işe dönüş yapan kadınlara özel teşvikler verilmeli, kadınların istihdamda kalma süresi artırılmalıdır.
- ILO 190 sayılı Çalışma Yaşamında Şiddet ve Tacizin Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi onaylanmalı ve uygulanmalıdır.
- Kamu kurumlarında ve kamu kurumlarının işbirliği yaptığı tüm kurumlarda kadın istihdamı ve eşit ücret kriterleri zorunlu hale getirilmelidir.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı özellikle kadınların yoğunlaştığı sektörlerde eşit ücret denetimleri yapmalı, özel sektörde toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen kreş hizmetleri ile işyerinde şiddete karşı önleyici ve koruyucu mekanizmaların kurulmasını teşvik etmeli, bu koşulları sağlayan işletmelere vergi indirimi ve SGK prim desteği gibi devlet teşvikleri kurgulanmalıdır.

5. Eğitim ve yaşam boyu öğrenim olanakları kadın yoksulluğunu azaltmak için kamusal bir sorumluluk olarak ele alınmalıdır.

- Kadınların gelir getirici bir işte çalışmak istedikleri alanlarda mesleki eğitim, sertifika programları ve beceri geliştirme kursları açılmalı ve yaygınlaştırılmalı, bu programlar ücretsiz, erişilebilir ve çok dilli sunulmalıdır.

- Bu programlara katılımın önündeki engelleri azaltmak için ulaşım desteği, belediye ile koordineli şekilde kreş desteği ve akşam saatleri, hafta sonu ve yarı zamanlı esnek programlar oluşturulmalıdır.
- İş değiştirmek zorunda kalan, uzun süre işsiz kalan veya şiddet sonrası yeniden hayat kurmaya çalışan kadınlara yönelik hızlandırılmış yeniden beceri kazandırma programları açılmalıdır.
- Kadınlara ücretsiz veya düşük maliyetli internet desteği sağlanmalıdır. Belediyelerin mahalle evlerinde ücretsiz bilgisayar ve internet erişimi temin edilmeli, dijital beceri geliştirme programları (temel bilgisayar kullanımı, e-devlet, çevrimiçi iş başvurusu, dijital güvenlik) sunulmalıdır.
- Tüm eğitim programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddetle mücadele ve ekonomik haklar gibi konular temel modüllere dahil edilmelidir.

6. Kadınların temel ihtiyaçlara onurlu, güvenli ve sürekli erişimi kamusal bir hak olarak güvence altına alınmalıdır.

- Nitelikli beslenmeye erişim kamusal olarak desteklenmelidir. Yoksulluk nedeniyle yetersiz beslenmenin çocuk ve kadın sağlığı üzerindeki etkilerini azaltmak için alt sosyoekonomik gruplardan, tek ebeveyn, yalnız yaşayan veya hane içinde yaşlı, engelli ve çocuk bakımı yükü üstlenen kadınlar için sağlıklı gıda destek programları oluşturulmalıdır.
- Belediyeler aracılığıyla düşük maliyetli halk market uygulamaları, gıda paketleri ve mahalle bazlı dayanışma ağları güçlendirilmelidir.
- Fatura giderleri için kadınlara doğrudan kamusal destek sağlanmalı, elektrik, su, doğal gaz ve internet gibi temel yaşam giderleri için gelir düzeyine göre fatura destek programları oluşturulmalıdır. Bu destekler aileye değil kadının kendisine yapılmalı, özellikle şiddet sonrası yalnız yaşayan kadınlara ayrıcalıklı erişim tanınmalıdır.
- Mahalle düzeyinde kamusal ve ücretsiz hizmet alanları yaygınlaştırılmalı, Belediyeler tarafından kamusal çamaşırhaneler, hijyen merkezleri, mahalle evleri ve kadın dayanışma alanları kurulmalıdır.

7. Kamusal sağlık hizmetleri cinsel sağlık ve doğurganlık sağlığı hizmetleri dahil olacak şekilde herkes için ücretsiz, güvenli ve erişilebilir olmalıdır.

- Devlet hastanelerinde cinsel sağlık ve gebeliği önleyici hizmet ve araçlara erişim sağlanmalı, ücretsiz güvenli kürtaj hizmetinin önündeki tüm fiili ve bürokratik engeller kaldırılmalı, kürtaj hizmeti vermekten kanuna aykırı şekilde imtina eden hastaneler hakkında Sağlık Bakanlığı tarafından soruşturma yapılmalıdır.
- Gençler ve ergenler için ilk dereceden başlayarak tüm okullarda kapsamlı cinsellik eğitimleri okul müfredatlarına eklenmelidir.

- Kadınların işyerinde sağlık hizmetlerine erişimi, CEDAW'ın öngördüğü sağlık hakkı ve iş güvencesi yükümlülükleri doğrultusunda güvence altına alınmalıdır. İşverenlere, kadın çalışanlar için sağlık randevularına ücretli izin tanıyan uygulamalara katılım için vergi teşviki verilmelidir.
- Belediyeler bünyesinde ücretsiz kadın sağlık danışma merkezleri açılmalı; bu merkezlerde temel jinekolojik hizmetler, psikolojik destek ve bilgilendirme hizmetleri sunulmalı, ayrıca randevu sistemi ve ulaşım desteği sağlanmalıdır. Bu merkezlerde hizmetler LGBTİ+'ları da kapsayacak şekilde ayrımcılıktan uzak ve kişisel verilerin gizliliğini esas alacak şekilde hak temelli bir perspektif ile yürütülmelidir.

8. Kadınların şiddet ortamından uzaklaşabilmesi için ekonomik güvenceleri sağlanmalı; yoksulluk, kadınları şiddete geri dönmeye zorlayan bir kısır döngü olmaktan çıkarılmalıdır.

- İstanbul Sözleşmesi bir an evvel yeniden imzalanmalı; şiddetin önlenmesi, korunma, kovuşturma ve bütüncül kamu politikalarının hayata geçirilmesi için Sözleşme'nin tüm hükümleri etkin, şeffaf ve denetlenebilir biçimde uygulanmalıdır.
- Şiddet sonrası kadınların yaşamlarını yeniden kurabilmeleri için acil kira desteği, ücretsiz kreş hakkı, geçici gelir desteği ve hızlı işe yerleştirme mekanizmaları gibi ekonomik güçlenme destekleri kurgulanmalıdır. Kadınların şiddetten uzaklaşabilmeleri için kurgulanan sosyal destek mekanizmaları süreklilik arz etmeli ve hak temelli bir perspektifle yürütülmelidir.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, bünyesindeki sığınak sayı ve kapasitesini artırmalı ve sığınaktan ayrıldıktan sonra kadınlara sürdürülebilir, güvenli ve insan onuruna yaraşır sosyal konut destekleri sağlamalıdır.
- Belediyeler 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesi uyarınca kadınlara yönelik sığınak açma yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirmelidir.
- İstanbul Sözleşmesi uyarınca gerek merkezi gerek yerel yönetimlerce açılan sığınakların standardizasyonu sağlanmalı, sığınaklar nitelikli, erişilebilir ve kapsayıcı hizmet sunmalıdır.
- Kamusal psikososyal destek hizmetleri yaygınlaştırılmalı; ücretsiz ve erişilebilir hale getirilmelidir.
- Kadınların Medeni Kanun'dan doğan nafaka, tazminat, velayet ve mal paylaşımına ilişkin yasal haklarına yönelik her türlü politik saldırı acilen sonlandırılmalıdır. Kadınların özellikle boşanma süreçlerine ilişkin aile hukukundan doğan haklarına dair farkındalık artırıcı kamusal çalışmalar yapılmalıdır.

9. Kadınların adalete eşit ve etkin biçimde erişebilmesi için ücretsiz, hızlı ve hak temelli hukuki destek mekanizmaları güçlendirilmelidir.

- Adli yardım sisteminin kapsamı genişletilmeli, kadınlar için adli yardım başvuru süreç ve kriterleri yeniden düzenlenmeli ve ihtiyaç duyan kadınlar için adli yardım kapsamında ücretsiz avukat ataması boşanma, nafaka, mal paylaşımı ve velayete ilişkin davalarda etkin hale getirilmelidir.
- Barolara adli yardım için ayrılan ödenek artırılmalı, bu ödenek özellikle kadın hakları merkezlerine ve kadın davalarına ayrılacak özel bütçe içermelidir.
- Adli yardım ve hukuki destek hizmetlerinde çok dilli ve erişilebilir hizmet sağlanmalıdır.
- Kadınlara bütçeleme, kredi, yeniden yapılandırma ve icra gibi süreçlerde hukuki destek verilmesi amacıyla inisiyatifler geliştirilmeli, kadınların hem finansal hem hukuki okur yazarlıkları desteklenmelidir.
- Özellikle adli yardım, CMK ve yasal hakları konusunda kadınlara yönelik kamusal farkındalık çalışmaları yürütülmelidir.
- Belediyeler, barolar ve feminist örgütlerle işbirliği içinde kadın hukuk merkezleri gibi pilot uygulamalar kurgulanmalıdır.

10. Toplumsal destek ve örgütlenme mekanizmaları teşvik edilmeli, yerel ve merkezi karar alıcılar STK'ları politika ve proje yapım süreçlerine katmalıdır.

- Kadınlarla ve LGBTİ+'larla çalışan sivil toplum kuruluşlarına yönelik idari ve mali baskılar kaldırılmalı; kadın feminist ve LGBTİ+ örgütlerinin örgütlenme özgürlüğü ve meşru faaliyetleri güvence altına alınmalıdır.
- Feminist dayanışma ağlarının, kadın danışma merkezlerinin ve bağımsız örgütlenmelerin yaygınlaştırılması desteklenmelidir.
- Yoksullukla mücadelede bütüncül ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı hedefleyen kamu politikalarına ek olarak, toplumsal dayanışmanın örgütleneceği ücretsiz kamusal mekanlar ve hizmetler (mahalle evleri, ortak yeşil alanlar, kütüphaneler, parklar/bahçeler) çeşitli ve kapsayıcı bir şekilde oluşturulmalı; kadınların gerek ücretli çalışma hayatında gerek gündelik hayatında örgütlenebilmesinin ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesinin önü açılmalıdır.

KADININ İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
Women for Women's Human Rights (WWHR)

Ağa Çırağı Sok. No: 7 Pamir Apt. Kat: 2 Daire: 7
Gümüşsuyu 34437 İstanbul, Türkiye

0212 251 00 29

wwhr@wwhr.org
www.kadinininsanhaklari.org

 kadinih

 KadıninInsanHaklariDerneği

 kadinih

 KadıninInsanHaklariDerneği

